

LEA ΟΥΠΙ Ο ΜΥΘΟΣ ΜΙΑΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ

Media: ΤΑ ΝΕΑ
ΣΑΒΒΑΤΟΚΥΡΙΑΚΟ

Page: 1,8-9

Published at: 25-11-2023

Author:

Surface: 1913.25
cm²

Circulation: 24590

Subjects:

LEA ΟΥΠΙ

Καθηγήτρια στην LSE

**Ο ΜΥΘΟΣ ΜΙΑΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ
ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ**

Σ. 8-9

Focus Η ΑΛΛΟΨΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Η Ιταλία, η Αλβανία και ο μύθος μιας ευρωπαϊκής μεταναστευτικής κρίσης

ΤΗΣ LEA ΟΥΠΙ

Ενα πλιόλουστο κυριακάτικο πρωινό του Μαρτίου του 1997, στο Δυρράχιο, μια μεσπλική αλβανίδα δασκάλα πήγε τον 11χρονο γιο της στην παραλία. Πλατσούρισαν στη θάλασσα, έγραψαν τα ονόματά τους στην άμμο και αργότερα κάθισαν στην ακροθαλασσιά, όπου εκείνη ξετύλιξε το κολατσό που είχε φέρει από το σπίτι: μαύρο ψωμί, κομμάτια φέτας, αγγούρι και ντομάτα, διπλωμένα σε μια παλιά εφημερίδα.

Είχαν μια μικρή διαφωνία – το αγόρι επέμενε ότι δεν πεινούσε – όταν άκουσαν μια δυνατή έκρηξη, σαν τα πυροτεχνήματα που ανάβουν στους γάμους. «Οι Αλβανοί δεν σταματούν ποτέ να γιορτάζουν» χαμογέλασε η γυναίκα, «ακόμη και όταν δεν έχουν χρήματα».

Όμως οι φίλοι γίνονταν όλο και πιο δυνατοί, πιο συχνοί. Στο νότιο κομμάτι της χώρας επικρατούσε χάος εκείνη την εβδομάδα: πολλές οικογένειες είχαν χάσει τις οικονομίες τους εξαιτίας της κατάρρευσης δόλιων χρηματοπιστωτικών εταιρειών και οι διαδηλώσεις συχνά εξελίσσονταν σε βίαιες μάχες μεταξύ ένοπλων συμμοριών.

Στο Δυρράχιο, η ζωή συνεχίστηκε κανονικά, αδιάφορη για την παρακμή, χωρίς ελπίδα. Αλλά τώρα η γυναίκα συνειδητοποίησε ότι αυτό που είχε νομίσει πυροτεχνήματα ήταν πυρά Καλάσνικοφ. Αρπάξε το παιδί και άρχισε να τρέχει ξυπόλητη.

Αυτή η γυναίκα ήταν η μητέρα μου, το αγόρι, ο αδελφός μου. Εκείνο το βράδυ, δεν επέστρεψαν σπίτι.

Στη διάρκεια του μήνα, ολόκληρη η χώρα βυθίστηκε στην αναρχία. Υπήρχε απαγόρευση κυκλοφορίας και στρατιωτικά κατάσταση έκτακτης ανάγκης. Στο σπίτι μου στο Δυρράχιο, αναρωτιόμουν αν η μητέρα και ο αδελφός μου ήταν ανάμεσα στους νεκρούς.

Λίγες μέρες αργότερα, χτύπησε το τηλέφωνο. Ενώ έτρεχαν να βρουν καταφύγιο, ένα επιταγμένο πλοίο είχε πλησιάσει σε μια από τις προβλήτες και η μητέρα και ο αδελφός μου είχαν πηδήξει μέσα. Είχαν βρει καταφύγιο σε ένα κέντρο κοντά στο Φαζάνο, στη Νότια Ιταλία.

Τότε, τα κέντρα αυτά νομοάζονταν «καταυλισμοί προσφύγων»: η Εκκλησία διαχειριζόταν τα περισσότερα. Τώρα έχουν ανατεθεί σε ιδιωτικές εταιρείες και χωρίζονται σε «centri di prima accoglienza» (κέντρα πρώτης υποδοχής) και «centri di permanenza per il rimpatrio» (κέντρα παραμονής πριν από τον επαναπατρισμό), όπου οι μετανάστες τελούν υπό «διοικητική κράτηση».

Η μητέρα μου δεν θυμάται αν το δικό τους κέντρο φυλάσσονταν, αλλά θυμάται ότι έφυγαν κρυφά μέσα στο σκοτάδι, να προλάβουν το πρώτο τρένο για τη Ρώμη. Είναι σίγουρη ότι δεν υπήρχαν πύλες, συρματοπλέγματα και κάμερες.

Θυμήθηκα αυτή την ιστορία πρόσφατα, όταν η Ιταλία υπέγραψε συμφωνία με την αλβανική κυβέρνηση για τη λειτουργία δύο τέτοιων κέντρων στην Αλβανία, το ένα για τη διοικητική διαχείριση των μεταναστών που διασώζονται από ιταλικά στρατιωτικά σκάφη και το άλλο για κράτηση.

Η «διοικητική κράτηση» είναι ένας τεχνικός όρος, που καλύπτει στην ουδέτερη γλώσσα της γραφειοκρατίας μια σκληρή πραγματικότητα καταναγκασμού. Υπάρχει και ένας λιγότερο διπλωματικός αλλά ίσως πιο ακριβής ορισμός: φυλάκιση χωρίς δική.

Εχουν ήδη υπάρξει συμφωνίες που επιτρέπουν στα πλούσια φιλελεύθερα κράτη να διαχειρίζονται τους μετανάστες εξωεδαφικά: για παράδειγμα μεταξύ Αυστραλίας και Ναούρου, και μεταξύ Βρετανίας και Ρουάντας (σε ένα σχέδιο απομάκρυνσης των αιτούντων άσυλο που κηρύχθηκε παράνομο από το Ανώτατο Δικαστήριο της Βρετανίας). Με βάση την τελευταία συμφωνία με την Ιταλία, το αλβανικό κράτος παραχωρεί προσωρινά την εδαφική κυριαρχία στην περιοχή όπου θα κατασκευαστούν τα κέντρα, επιτρέποντας στο ιταλικό προσωπικό (αστυνομικό, ιατρικό, διοικητικό, δικαστικό) να ασκεί εκεί καθήκοντα.

Οι μετανάστες μπορούν να περιμένουν κάποια βοήθεια από το αλβανικό κράτος, αλλά μόνο αφού πεθάνουν: το άρθρο 9, για παράδειγμα, επιτρέπει τη χρήση ενός αλβανικού νεκροτομείου για διάστημα έως 15 ημερών. Τα έξοδα θα καλύπτονται από την Ιταλία, αλλά η γη προσφέρεται δωρεάν, σε ένα πνεύμα, όπως εξήγησε ο αλβανός πρωθυπουργός Εντι Ράμα, ευγνωμοσύνης προς την Ιταλία επειδή καλωσόριζε τους Αλβανούς όταν «δραπέτευαν από την κόλαση» καθ' όλη τη δεκαετία του 1990.

Στην περίπτωση της διαφυγής της μητέρας και του αδελφού μου από την κόλαση, η φιλοξενία είχε πρόσωπο και διεύθυνση: την πλικιωμένη και με κινητικές δυσκολίες σινιόρα Κατερίνα, που ζούσε στη βόρεια Ρώμη, σε μια εύπορη συνοικία γνωστή για τις ακροδεξιές της συμπάθειες. Είχε τρεις γιους που δεν ζούσαν πια μαζί της και ένα μεγάλο διαμέρισμα όπου η μητέρα και ο αδελφός μου καταλάμβαναν ένα μικρό δωμάτιο.

Δύο από τους γιους δυσκολεύονταν να απομνημονεύσουν το όνομα της μητέρας μου, οπότε την παρουσίαζαν στους επισκέπτες ως «αλβανίδα badante» (φροντιστριά), τονίζοντας «Αλβανίδα, αλλά πολύ τίμη». Μαγειρεύε, καθάριζε, έπλενε και έντυνε τη σινιόρα Κατερίνα, και ξεσκόνιζε επίσης ένα μικρό αγαλματίδιο του Μουσσολίνι δίπλα στο κρεβάτι της. Ανέφερε ότι πληρωνόταν «πολύ καλά»: ένα εκατομμύριο λίρες τον μήνα, που, προσαρμο-

σμένο στον πληθωρισμό σήμερα, κάνει 800 ευρώ.

Η μητέρα μου συμπαθούσε τη σινιόρα Κατερίνα. Είχαν δεθεί από την ομόφωνη καταδίκη της φρίκης του κομμουνισμού και τον υπό όρους σεβασμό τους για τον il Duce, «έναν καλό πολιτικό που έκανε τα πάντα για το καλό της Ιταλίας», έλεγε η πλικιωμένη. Ο αδελφός μου πίναινε στο τοπικό σχολείο και το πρωί περνούσε μπροστά από έναν μακρύ γκριζο τοίχο με μαύρα γκράφιτι: «Fuori gli Albanesi» («Έξω οι Αλβανοί»). Έκανε μόνος τα μαθήματά του, έβλεπε κινούμενα σχέδια, έπαιζε σε μια μεταχειρισμένη κονσόλα Nintendo που του είχαν χαρίσει, και ανυπομονούσε για τις Κυριακές, όταν η μητέρα του μπορούσε να τον πάει για παγωτό. Θεωρεί τον εαυτό του τυχερό.

Λίγες ημέρες αφού έφυγαν από την Αλβανία, ένα άλλο σκάφος που μετέφερε περισσότερους από 100 μετανάστες, κυρίως γυναίκες και παιδιά, χτυπήθηκε από ένα ιταλικό στρατιωτικό σκάφος στα Στενά του Οτράντο. Η πλειοψηφία πνίγηκε. Η αλβανική κυβέρνηση είχε μόλις υπογράψει συμφωνία που εξουσιοδοτούσε την Ιταλία να χρησιμοποιεί βία για να εμποδίσει τις βάρκες να εισέρχονται στα χωρικά της ύδατα. Με την ευκαιρία εκείνη, οι Αρχές είχαν επίσης εκφράσει ευγνωμοσύνη για τη φιλοξενία της Ιταλίας.

Πήγα στη Ρώμη με βίζα για σπουδές αργότερα εκείνο το έτος. Θυμάμαι τη στιγμή που βοήθησα μια πλικιωμένη να μεταφέρει τη βαλίτσα της στον σταθμό Termini: δόξα τω Θεώ για τους νέους

Η αλβανίδα καθηγήτρια Πολιτικής Θεωρίας στη London School of Economics γράφει για τη φυγή της οικογένειάς της από την Αδριατική – και εξηγεί γιατί η διαμόρφωση της μετανάστευσης ως προβλήματος θέτει σε κίνδυνο τη Δημοκρατία

Μετανάστες διασώζονται στην κεντρική Μεσόγειο από τη ΜΚΟ Open Arms τον περασμένο μήνα

σαν εμένα, είπε: «Είμαστε γεμάτοι Αλβανούς εδώ γύρω». Τη φορά που ένας ασθενής στην αίθουσα αναμονής κάποιου γιατρού ξεκίνησε μια συζήτηση για το πώς οι Αλβανοί έχουν τη βία «στο αίμα τους». Τη φορά που άκουσα κάποιους επιβάτες λεωφορείου να εκφράζουν ανησυχία για το γεγονός ότι το παιδί τους είχε κάνει έναν «Αλβανό» φίλο στο νηπιαγωγείο. Και θυμάμαι τα λόγια μιας δημοσιογράφου ότι η πρώτη ερώτηση που έκανε ο αρχισηντάκτης της όταν ένα σπίτι είχε διαρρηχθεί, ένας ηλικιωμένος είχε δολοφονηθεί ή μια γυναίκα είχε βιασθεί ήταν αν οι ύποπτοι ήταν Αλβανοί. Διαφορετικά, δεν υπήρχε πολύ κοινό.

Οι Αλβανοί, που κάποτε παρουσιάζονταν ως «βάρβαροι», «εγκληματίες» και «κλέφτες» από τα ιταλικά ΜΜΕ, είναι τώρα οι καλοί μετανάστες. Έχουν ενσωματωθεί, όπως τείνουν όλοι οι μετανάστες λίγα χρόνια αργότερα, όταν η ανέλιξη αντανάκλα περισσότερο την κοινωνική τάξη παρά την εθνότητα. Πολλοί επέστρεψαν στην Αλβανία για να επενδύσουν τις αποταμιεύσεις τους. Όπως τονίζουν οι μελέτες για την κυκλική μετανάστευση, οι μετανάστες συχνά επιστρέφουν στη χώρα καταγωγής τους όταν οι συνθήκες είναι κατάλληλες.

Οι «βάρβαροι» είναι τώρα άλλοι. Στις σελίδες της «Il Secolo d'Italia», της εφημερίδας του κόμματος Αδέλφια της Ιταλίας της Μελόνι, οι τίτλοι μοιάζουν με εκείνους από τις δικές μου μέρες στην Ιταλία. Αλλά ο στόχος είναι διαφορετικός: «Οι μουσουλμάνοι "εισβάλλουν" στην Ιταλία». «Το Ισλάμ είναι επικίνδυνο και μόνο οι πλθίτοι δεν το καταλαβαίνουν αυτό»: «Η Ιταλία έχει ήδη καταληφθεί από τους μουσουλμάνους, σύντομα θα αντιπροσωπεύουν τον μισό πληθυσμό».

Η πλειονότητα των Αλβανών είναι μουσουλμανικής καταγωγής (το έγκρυβα κι εγώ αυτό για την οικογένειά μου). Αλλά τα ευρωπαϊκά τους

διαπιστευτήρια μοιάζουν ασφαλή. Πέρυσι η Αλβανία ξεκίνησε ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την ΕΕ. Όμως τι είναι η Ευρώπη; «Δεν είναι μια λέσχη» είπε η Μελόνι. Ίσως είχε κατά νου έναν πολιτισμό. Ίσως ακόμη και έναν ανώτερο πολιτισμό, αν κρίνουμε από τους τίτλους των εφημερίδων του κόμματός της.

Στην Αλβανία, η δημόσια κριτική της συμφωνίας, ακόμη και μεταξύ των διανοουμένων, έχει προσφέρει ένα θλιβερό θέμα εσκεμμένης διαστρέβλωσης των γεγονότων («Οι Αφρικανοί πρόκειται να "εισβάλλουν" στην Αλβανία»), στομφώδους πανηγυρισμού της ελληνορωμαϊκής - χριστιανικής κληρονομιάς της χώρας, αμύχανης σιωπής για την οθωμανική και την κομμουνιστική περίοδο και, για να το πούμε απλά, κοινού ρατσισμού. Ενώ όμως στα κράτη της ΕΕ αυτές οι συζητήσεις τροφοδοτούνται από πολιτικούς που κατέχουν αξιώματα, στην Αλβανία τουλάχιστον περιορίστηκαν στα σόσιαλ μίντια.

Ο αλβανός πρωθυπουργός, από την άλλη πλευρά, υπέγραψε τη συμφωνία, αλλά προτίμησε να μην πάρει θέση για την πολιτική της αξία, μια στάση που προκαλεί απορία, καθώς μόλις προ διετίας, όταν συζητούσε μια πιθανή συμφωνία μεταξύ Αλβανίας και Βρετανίας, η θέση του ήταν απολύτως σαφής: «Η Αλβανία δεν θα γίνει ποτέ ο τόπος όπου οι πολύ πλούσιες χώρες φτιάχνουν στρατόπεδα για να πετάξουν τους μετανάστες».

Πριν από μερικές εβδομάδες, η Μελόνι έγραψε επιστολή στον καγκελάριο Ολαφ Σολτς ομολο-

Οι γιοι της γυναίκας που πρόσεξε η μητέρα μου στην Ιταλία δυσκολεύονταν να απομνημονεύσουν το όνομά της, οπότε την παρουσίαζαν στους επισκέπτες ως «αλβανίδα badante» (φροντίστρια), τονίζοντας «Αλβανίδα, αλλά πολύ τίμια». Μαγείρευε, καθάρριζε, έπλενε και έντυνε τη σιניόρα Κατερίνα, και ξεσκόνιζε επίσης ένα μικρό αγαλματίδιο του Μουσολίνι δίπλα στο κρεβάτι της

γώντας την «έκπληξη» της για την απόφαση της Γερμανίας να στηρίξει οικονομικά ΜΚΟ που συμμετέχουν σε αποστολές διάσωσης στη Μεσόγειο. Η θέση της κυβέρνησής της είναι ότι τέτοιες αποστολές ενθαρρύνουν την παράνομη διακίνηση ανθρώπων – κάτι που, σύμφωνα με πολλές μελέτες, δεν υποστηρίζεται από εμπειρικά στοιχεία.

Η ΕΕ, υποστήριξε η Μελόνι, πρέπει να επικεντρώσει τις προσπάθειές της στην «οικοδόμηση δομικών λύσεων» για τη μετανάστευση. Αλλά οι δομικές λύσεις προϋποθέτουν επαρκή διάγνωση του προβλήματος και συνεκτικό προβληματισμό για τις εναλλακτικές λύσεις.

Η μετανάστευση δεν αποτελεί κατάσταση έκτακτης ανάγκης: αντίθετα, συμβάλλει στην αντιμετώπιση του δημογραφικού προβλήματος και τα κράτη αποστολής επωφελούνται επίσης αργότερα από την κυκλική μετανάστευση. Αλλά ακόμη και αν ήταν, η θέση της Μελόνι είναι λογικά εσφαλμένη. Το προεκλογικό της σύνθημα ήταν «πρώτα οι Ιταλοί», μια εγωιστική αρχή που δεν μπορεί να γενικευτεί. Αν το εθνικό συμφέρον υπερτερεί διαρκώς της διεθνούς αλληλεγγύης, η «δομική» της λύση διαιωνίζει το πρόβλημα που προσπαθεί να λύσει.

Ίσως αυτός ακριβώς να είναι ο στόχος: όχι η μεταρρύθμιση της Ευρώπης, αλλά η διάλυσή της εκ των έσω. Όχι να δημιουργηθεί ένα νέο πλαίσιο κοσμοπολιτικής δικαιοσύνης, αλλά απλώς να επαναβεβαιωθεί η θέληση των εθνών για εξουσία, όχι ο Καντ αλλά ο Νίτσε. Πρόκειται για ένα συνεκτικό δράμα, έστω κι αν δεν είναι θεατρικό: μια πολιτισμική αφήγηση που κάνει διάκριση μεταξύ γηγενών που πρέπει να προστατευθούν και βαρβάρων που πρέπει να απελαθούν, «μια δομική λύση» που στοχεύει στην έκρηξη της δομής. Αυτός είναι ο λόγος που οι μόνες συγκεκριμένες προτάσεις αφορούν τη φυσική απομάκρυνση του «άλλου». Η διοικητική κράτηση καθιστά ήδη τους μετανάστες αόρατους πίσω από τα κάγκελα – με την εξωεδαφική διαχείριση, τα ίδια τα κάγκελα μπορούν να εξαφανιστούν από το οπτικό πεδίο.

Το πρόβλημα είναι ότι τέτοια σχέδια συνειχίζουν να καταστρέφουν ακόμη και όταν αποτυγχάνουν, και μάλιστα επειδή αποτυγχάνουν. Και αυτό «δομικό» είναι. Αν η κινδυνολογία για τη μετανάστευση γίνει προϋπόθεση της εκλογικής νίκης, οι αντίπαλοι μπορούν να αμφισβητήσουν τα κυβερνώντα κόμματα, κάνοντας εκστρατεία για σκληρότερα μέτρα, με ακόμη υψηλότερο ανθρωπιστικό κόστος, αυξάνοντας την εχθρότητα προς τα δικαστήρια που ανατρέπουν προβληματικές αποφάσεις.

Ο αυταρχισμός δεν είναι όλα ή τίποτα, είναι μια διαδικασία. Η παρουσίαση της μετανάστευσης ως πρόβλημα είναι ο δούρειος ίππος που θα κάψει τη δημοκρατία.

Η σιניόρα Κατερίνα πέθανε στην αγκαλιά της μητέρας μου λίγους μήνες μετά τη γνωριμία τους. Η μητέρα και ο αδελφός μου επέστρεψαν τελικά στην Αλβανία. Όταν η μητέρα μου άκουσε για την πρόσφατη συμφωνία με την Ιταλία, ενθουσιάστηκε. «Φυσικά και πρέπει να δεχθεί μετανάστες η Αλβανία», είπε, «είναι άνθρωποι απελπισμένοι, όπως ήμασταν κι εμείς». Τότε της εξήγησα τη «διοικητική κράτηση» και πώς επέτρεψε στην Ιταλία να αρνηθεί σε άλλους μετανάστες αυτό που κάποτε της είχε προσφέρει απρόθυμα. «Καμία λύση τότε» είπε, «μόνο προπαγάνδα. Το έχουμε ξαναδεί και αυτό».

Η Λέα Ούπι είναι καθηγήτρια Πολιτικής Θεωρίας στη London School of Economics και συγγραφέας του βιβλίου «Ελεύθερη: μεγαλώνοντας στο τέλος της Ιστορίας» (στα ελληνικά, από τις εκδ. Πατάκη). Το άρθρο της δημοσιεύτηκε στους «Financial Times» και αναδημοσιεύεται στα «NEA» με την άδειά της

REUTERS / ANDREU / GISE GORDON